

Tartu Ülikool
Haridusteaduskond
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Eve Annuk
LAPSELE RAAMATU VALIMINE TARTUMAA
LAPSEVANEMATE JA LASTEAIAÕPETAJATE
POOLT

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Malle Reidolv

Läbiv pealkiri: Lapsele raamatu valimine

Tartu 2008

Lapsele raamatu valimine Tartumaa lapsevanemate ja lasteaiaõpetajate poolt

Resümee

Lasteraamat on lapse arengus väga tähtsal kohal. Õigustatult tekib küsimus, kuidas lasteraamat valida. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada, milliseid kriteeriumeid peavad Tartumaa lapsevanemad ja lasteaiaõpetajad oluliseks lastele raamatuid valides ning kas seejuures eelistatakse raamatupoodi, raamatukogu või mõnda teistsugust varianti. Töö teoreetilises osas on antud ülevaade tööga seotud mõistetest ning käsitletud lasteraamatut kodus ja koolieelses lasteasutuses. Töö teises osas on kirjeldatud käesoleval aastal autori poolt läbi viidud empiirilist uurimust, mille tarvis koostati kaks ankeetküsimustikku. Uurimuses osales 383 lapsevanemat ja 135 lasteaiaõpetajat Tartu linnast ja maakonnast. Saadud tulemused näitasid, et lapsevanemad peavad lapsele raamatuid poest valides kõige olulisemaks nende huvitavust ning kõige paremaks raamatute valimise kohaks raamatupoodi, samas kui õpetajad pidasid kõige tähtsamaks raamatute eakohasust ning eelistasid neid valida rühmast. Edaspidi võiks uurida teiste maakondade vanemaid ja õpetajaid ning pöörata rohkem tähelepanu raamatukogude kasutamise sagedusele. Lisaks võiks võrdluseks uurida ka laste arvamusi.

Choosing child's book among parents and kindergarten teachers of Tartu County

Abstract

Children's book plays very important role in child's development. How to choose this book is justifiable question. The aim of the present research was to find out, which criteria do parents and kindergarten teachers of Tartu County evaluate most when choosing children's books and if the essential place for choosing the books is bookstore, library or something else. An overview of the concepts related to current paper and usage of the children's book at home and in kindergarten are given in the theoretical part of the thesis. Second part of the research describes the empirical study, which was carried out by the author in the current year and is based on two questionnaires. 383 parents and 135 kindergarten teachers of Tartu County participated in the study. Findings of the research indicate that the criteria which parents evaluate the most, when choosing children's books from bookstores is, whether the book is interesting or not and the essential place for choosing the books is bookstore. Whereas teachers choose books according to child's age and prefer choosing them from the kindergarten group they work in. In the future can be studied parents and teachers of other counties and concentrate on the usage of libraries. In addition children's opinions on the subject could be researched.

Sissejuhatus

Lasteraamat on lapsepõlve lahutamatu kaaslane ning äärmiselt oluline ja vajalik lüli lapse arengus. Raamatud aitavad kaasa lapse kirjaoskuse kujunemisele, arendavad kuulamis- ja vaatlemisoskust ning üldist mõistmisvõimet. Muinasjutud on väga tähtsal kohal lapse psühholoogilises arengus (Reidolv, 2007). Seevastu erinevad tegelusraamatud aitavad kaasa lapse käelise tegevuse arengule (Tarrend, 2005).

Pole sugugi nii, et laps tutvub raamatuga alles kooliteed alustades. Tegelikult leiab esimene tutvumine raamatuga aset palju varem, sageli esimesel eluaastal. Niisiis saab laps esimesed kokkupuuted raamatutega kodust ning alles seejärel lasteaiast ja koolist. Seetõttu on eelkõige lapsevanemad need, kelle võimuses on luua alus lapse raamatuhuvile. Selleks, et lapsevanem oma lapses raamatuhuvi maksimaalselt arendada saaks, peaks ta teadma, missugused raamatud tema last huvitavad. Lasteaiaaegne laps ei pruugi seda aga täpselt öelda osata, mistõttu raamatu väljaajamine jääbki suuresti lapsevanema ülesandeks.

Oskus valida õigeid raamatuid on väga oluline. Hästi valitud raamatud võimaldavad pakkuda nii teadmisi kui meelelahutust. Läbi aegade on mitmed autorid olnud arvamisel, et valitavad lasteraamatud peaksid olema võrdselt huvitavad nii lapsele kui täiskasvanule (Schmitz, 1997; Smith, 2006; Tšukovski, 1990). Lapsele raamatu valimisel tuleks eelkõige lähtuda lapse huvidest ja soovidest, aga kindlasti ka lapse vanusest (Tips for parents, s.a.). Õige valiku tegemine ei ole kerge, selleks on vaja varuda aega ja rahulikku meelt (Schmitz, 1997). Hea lasteraamat peaks olema kirjutatud lihtsas keeles ja humoorikalt ning sisaldama kindlasti rohkelt illustratsioone (Smith, 2006; Tšukovski, 1990).

Lisaks valimisotsusele on tähtis ka koht, kust lasteraamat valida. Lapsevanemad valivad raamatuid eelkõige raamatupoest või raamatukogust (Schmitz, 1997). Kusjuures raamatukogust valitakse raamatuid kergekäelisemalt, kuna laenutatu on alati võimalik tagastada. Raamatukogu on kahjuks asutus, mida lapsevanemad küllaltki vähe kasutavad. Eelkõige on põhjuseks ajapuudus (Dzama & Gilstrap, 1987). Raamatupoodides on otsustamine keerulisem, sõltudes eelkõige raamatute hinnast. Lasteraamatute hinnad on paljude perede jaoks aga liiga kõrged (Krashen, 2004).

Käesolevat tööd ajendas kirjutama autori enda huvi selle vastu, mille alusel lapsevanemad lasteraamatuid valivad. Kuna lasteraamatute valik poodides ja ka raamatukogudes on väga suur, siis oleks huvitav teada, kuidas sellisest kogusest valik tehakse ja kust raamatuid valida

eelistatakse. Lisaks puuduvad Eestis teadaolevalt vastavad uurimused, mistõttu teema on uudne. Käesoleva töö eesmärgiks oli välja selgitada, milliseid kriteeriumeid peavad Tartumaa lapsevanemad ja lasteaiaõpetajad oluliseks lastele raamatuid valides ning kas seejuures eelistatakse raamatukogu, raamatupoodi või mõnda teistsugust varianti.

Tulenevalt eesmärkidest püstitati järgmised hüpoteesid.

- 1) Lapsevanemad eelistavad lapsele raamatuid valida pigem raamatupoest kui raamatukogust.
- 2) Lapsevanemad lähtuvad lapsele raamatut poest valides eelkõige selle hinnast. Oletus põhineb erinevatel lastekirjandusalastel artiklitel (Krashen, 2004; Kumberg 2000), kus on väidetud, et hind on lasteraamatu valikul üks põhilisi kriteeriume.
- 3) Lasteaiaõpetajad eelistavad lapsele raamatute valimisel eelkõige rühmas olemas olevaid raamatuid. Sellele viitab ka Ene Tigase (2006) läbiviidud uurimus, milles ilmnes, et Põlvamaa lasteaiaõpetajad saavad lasteraamatud kõige sagedamini lasteaiast.

Käesolev töö koosneb kahest osast. Sissejuhatavas osas vaadeldakse tööga seotud mõisteid ning käsitletakse lasteraamatut kodus ja koolieelses lasteasutuses. Teine osa on empiiriline uurimus, mis kirjeldab uurimistöö meetodit, tulemusi ja järeldusi.

Tööga seotud mõisted

Lastekirjandus. Lastekirjanduses eristatakse laia ja kitsast tähendust. Kitsamas tähenduses on lastekirjandus täiskasvanute poolt lastele suunatud ilukirjandus (Krusten et al., 2006). Laiema käsitlemise alla arvatakse rahva suuline pärimuslooming ja need teosed, mis esialgu olid mõeldud täiskasvanutele, ent millest hiljem said lasteraamatud. Lisaks kuuluvad laiema lastekirjanduse valdkonda kõik aimekirjanduslikud raamatud ning aabitsad ja kooliõpikud.

Lastekirjanduse ainulaadsus seisneb selles, et teoste autor ja adressaat (lugeja) jaotuvad kaheks – täiskasvanu ja laps. Siit tulenebki lastekirjanduse põhiolemus, milleks on laste ja täiskasvanute kaks paralleelset maailma (Nikolajeva, 1997). Teiseks kuulub lastekirjandus kahte ühiskondlikku süsteemi korraga (pedagoogiline ja kirjanduslik). Lisaks eristub lastekirjandus ka seetõttu, et peab silmas lugeja vanuselist eripära (Krusten et al., 2006).

Väikelastekirjandus. Väikelastekirjandus on suunatud 1-4 (5)-aastastele lastele, eesmärgiga luua juba varakult side väikelapse ja raamatu vahel (Krusten et al., 2006). Kornei Tšukovski (1990) on kirjutanud heale lasteraamatule 13 reeglit. Neid reegleid kokku võttes on hea lasteraamat graafiline, poeetiline ja mänguline, sisaldab rütmi ja lähedasi riime, kiiresti vahelduvaid ja liikuvaid illustratsioone, domineerivaid tegevusi ning on nauditav ka

täiskasvanule. Väikelastekirjandus on ülejäänud lastekirjanduse lahutamatu osa. Ta annab võimaluse ka kõige väiksematel ilmakodanikel raamaturõõmudest osa saada.

Lasteraamatu illustratsioon. Illustratsioonide eesmärgiks lasteraamatus on tekstide kategoriseerimine, teadmiste edastamine, kaunistamine, lugemiselamuse võimsamaks muutmine jne (Müürsepp, 1996). Last köidavad eelkõige suured ja selged asjad, mistõttu tähtsamad tunnused peaksid olema joonistatud võimalikult mõjulepääsevalt ja äratuntavalt.

Varasematel aegadel olid illustratsioonid lasteraamatutes ühesugused, tänapäeval võimaldab arvuti aga mitmesuguseid disaine kasutada (Müürsepp, 2003). Lisaks olid esialgsed illustratsioonid nii keelelt kui sisult lihtsamad, kuna eeldati, et lapsed ei ole võimelised keerulisi asju mõistma. Tänapäeval on illustratsioonid muutunud keerukamaks ja pilt on omandanud kaalukama tähenduse (Simpson, 2004).

Pildiraamat. Pildiraamat ei ole lihtsalt piltidest koosnev raamat (Nikolajeva, 1997). Vahet tuleb teha tõelistel ja väikelastele suunatud pildiraamatutel. Neist viimaste puhul on pildid tekstist sõltuvad. Seevastu tõelises pildiraamatus peavad tekst ja pilt olema omavahel täielikult seotud ja moodustama ühtse terviku. Terviklikkust pildi ja teksti vahel nimetatakse *ikonotekstiks*.

Paljud lapsevanemad ja õpetajad on veendunud, et pildiraamatud peaksid kajastama ka maailma ebaõiglasemat ja eelarvamuslikku poolt, aga seda tuleks edasi anda lastele kergestimõistetavas vormis (Simpson, 2004).

Tegelusraamat. Lasteraamatud, mis lisaks lugemisele võimaldavad lapsele ka käelist tegevust (Tarrend, 2005). Tegelusraamatu liikideks on erinevad meisterdamis-, joonistamis-, värvimis-, nuputamis-, mänguasi-, pusle-, klepsu-, ruumipildi- ja liikuvate piltidega raamatud (Krusten et al., 2006). Loetelust ilmneb, et tegelusraamatud on väga mitmekülgsed. Neil on laste arendamisel väga suur roll ning ka täiskasvanutel on põnev neid koos lapsega vaadata. Ave Tarrendi (2005) arvates on aga tegelusraamatu erilisus ja kunstipärasus kiire tuntuks saamise eesmärgil natukene kannatada saanud.

Muinasjutt. Muinasjutt võib olla nii lõbus kui õpetlik lugu, mille aluseks on müüt, rahvauskumus või lihtsalt hea fantaasia. Eelkõige iseloomustavad muinasjuttu imepärasus, üleloomulikkus ja ebatavalisus. Tegevuskulgu iseloomustab tõusev gradatsioon, mis tähendab, et aste astmelt muutuvad näiteks hirmsamaks muinasjutu tegelased (Krusten et al., 2006). Muinasjutus räägitakse sümbolite keeles. Nii muinasjutu algus, põhiosa kui lõpp annavad mõista, et jutus on tegemist väljamõeldud kohtade ja inimestega (Bettelheim, 2007).

Muinasjutud on väga tähtsal kohal lapse psühholoogilises arengus. Nad rikastavad lapse kujutlusvõimet ja näitavad, et ka kõige keerulisematest olukordadest on võimalik välja tulla

(Reidolv, 2007). Muinasjutt seab lapse vastamisi inimsoo vaevade ja raskustega, näiteks algab muinasjutt sageli kellegi ema või isa surmaga ja sellest tulenevate probleemidega. Niisiis on muinasjuttudes esitatud kurbus ja ka kurjus.

Aimekirjandus. Aimekirjanduse ülesanne on teadmiste edastamine. Selleks, et laps teaduslikust faktist aga paremini aru saaks, seotakse see ilukirjandusliku jutuga (Krusten et al., 2006). Ilukirjanduse ja aimekirjanduse vahele on väga raske piiri tõmmata, eriti keeruline on see veel eelkooliealistele lastele mõeldud kirjanduse puhul (Yannicopoulou, 2003). Ilu- ja aimekirjanduse piirimail asuvas vormis põimuvad omavahel teaduslik õppetund ja jutustus. Viimane loob faktide juurde ka emotsionaalse poole, mis köidabki noore publiku tähelepanu. Taolised aime-ilukirjanduslikud raamatud rõhutavad, et ka keerulistest asjadest on võimalik lastele arusaadaval kombel kõnelda. Teaduslike asjade seletamine lastele jutustavas vormis on lastele meeldejäävam ja paneb neid rohkem küsimusi esitama. Nimelt pole teaduslike õpperaamatute kohaselt probleemide lahendus juturaamatus ette antud (Yannicopoulou, 2003).

Tõlkekirjandus. Tõlkekirjandus annab edasi teistest keeltest pärit tekste, seetõttu vastandub ta algupärasele kirjandusele (Krusten et al., 2006). Ave Tarrendi (2005) sõnul on tõlketeooria üldine ettekujutus selline, et kui kodumaisel kirjandusel on mingi teema käsitlemata jäänud, siis on küllaltki tõenäoline, et selle koha täidab tõlge. Sellest johtuvalt ei pruugi samateemaline algupärane enam hästi müüa, sest algne infopuudus on leevendatud. Siiski võib tõlge olla ka ajendiks luua samalaadne, ent kodumaale omane teos.

Tõlketeoste suurim puudus on sageli lohakas tõlge. Põhjus võib olla selles, et tõlkija ei taha autori sõnastust muuta või lihtsalt ei oska seda teha. Seega, tõlkimistöö on usaldatud küll võõrkeelt oskavale, ent emakeelt täielikult mittevaldavale isikule (Kumberg, 2000). Vaatamata sellele, et tõlkijate töö kallal nurisetakse, ilmub tõlkekirjandust Eestis rohkem kui algupärandeid ja nii on olnud see ajast aega (Krusten et al., 2006; Tarrend, 2005). Lapse emakeele arendamisel on algupärane lastekirjandus aga väga tähtsal kohal.

Lasteraamat kodus ja koolieelses lasteasutuses

Lapsevanem ja lasteraamat

Lapse armastus raamatute vastu saab alguse kodust. Lasteaia ja kooli roll lapses raamatuhuvi tekitamisel on samuti oluline, ent veelgi rohkem saavad ära teha lapsevanemad ise, ümbritsedes lapse raamatutega juba titaeast peale ning lugedes talle iga päev mõnda raamatut ette (Schmitz, 1997).

Kõige lihtsam viis lapsi lugemisest huvituma panna, on pakkuda häid raamatuid (Krashen, 2004). Kahjuks ei ole head raamatud kõigile kättesaadavad. Paljudel peredel on majanduslikke raskusi, mistõttu nende perekondade lapsed kodus raamatuid sageli omada ei saa. USA-s on selline tendents eriti märgatav, kuna elanikkond on jagunenud sissetuleku järgi elama erinevatesse piirkondadesse. Vaesemates piirkondades on ka raamatukogudes vähem valikut, kui rikkamates rajoonides (Krashen, 2004, viidatud Neuman & Celano, 2001 j).

Lugemine koos lapsega. Lapsevanemate võimuses on tagada oma lapse lugemisoskuse areng. Selleks tuleb lapsele ette lugeda, koos lapsega lugeda ning lapse lugemist kuulata (Lerkkanen, 2007). Kindlasti on lapsevanem heaks eeskujuks ise raamatukogusid külastades ja kodus ajalehti ning raamatuid lugedes. Kui laps näeb oma ema või isa lugemas, siis tekib ka temal asja vastu huvi. Koos saab lugeda ka nii, et lapsevanem ja laps loevad kumbki oma raamatut. Ka võib üht ja sama raamatut lugeda kordamööda ning siis loetu üle vestelda. Lugemine loob lapse ja täiskasvanu vahele mõlemat rõõmustava jagamistunde. Lisaks võimaldab koos lugemine tekkida ühistel vestlusainetel, mis aitabki kaasa lapse lugemisoskuse arengule.

Pole olemas kindlat aega, millal peaks lapsele raamatute lugemisega alustama, aga pereringis peaks seda tegema (Schmitz, 1997). Kahjuks on lapsevanemad sageli liiga väsinud või hõivatud ning neil lihtsalt ei jätku aega ega energiat, et koos lapsega raamatuid lugeda. Fakt on, et pereringis lugemine nõuab nii aega kui pühendumist. Samas ei tohiks unustada, et kaotatud aega on alati võimalik tasa teha.

Ettelugemise juures on küllaltki oluline see, kuidas seda tehakse (Parent Information, s.a.). Lugedes peaks raamatut hoidma nii, et laps näeks lisaks piltidele kindlasti ka teksti. Teiseks võiks teksti lugemise ajal ka sõrmedega puudutada, tehes seda vasakult paremale, et laps näeks, mis suunas loetakse.

Robin Smith (2006) usub, et kui lapsevanem last juba väiksest peale raamatutega seob ja talle neid ette loeb, on üsna tõenäoline, et lapse kasvades hakkab ka laps oma emale-isale raamatuid lugeda andma.

Lapsele raamatu valimine. Head raamatud arendavad lapse fantaasiat ja aitavad lapsel paremateks lugejateks kujuneda (Choosing good books, s.a.). Lapsevanemad saavad lapse lugemist mitmel moel edendada, aga esmatähtis on õige raamatu valik. Täiskasvanud on praeguse lastekirjanduse valikuga rahul (Krashen, 2004). Raamatupoodidest ja raamatukogudest võib leida väga suures koguses lasteraamatuid. Sellises suures valikuvõimaluses võib lapsevanemal väga raske otsustada olla, missugused raamatud just tema lapsele sobida võiksid.

Hea lasteraamat on lapse jaoks põnev ja paneb teda lugemisest rohkem huvi tundma. Esmatähtis ongi valida raamatud, mis last huvitavad (Tips for parents..., s.a.). Vihjeid lapse huvide kohta saab last jälgides: mida lapsele teha meeldib, millest ta räägib, jne. Olles raamatupoes või raamatukogus koos lapsega, tuleks tähelepanu pöörata sellele, missugused raamatud lapse tähelepanu kõigepealt köidavad – äkki on lapsel lemmik autor või meeldivad talle mingid kindlad illustratsioonid. Teiseks on oluline valida eakohased raamatud, näiteks sõnadeta pildiraamatud päris väikestele lastele. Ka on oluline õige materjal: painduvast vinüülist, kartongist või riidest lehed beebidele, paksust paberist või papist lehed väikelapsele, õhemast paberist lehed koolieelikule (Choosing books..., s.a.). Kuni esimese eluaastani võiks eelistada raamatuid, mis võimaldaksid lapsele häälte matkimist erinevatel teemadel (loomad, masinad). Väikelapsele sobivad igapäevastest asjadest jutustavad teemad ja koolieelikule jutud probleemidest, millega selles vanuses lapsed kokku puutuvad (hirmud, koolimine jms).

Niisiis on ülesanne raamat välja valida eelkõige just lapsevanema kanda (Schmitz, 1997). Raamatuid võib valida väga erinevatest kohtadest, näiteks raamatukogust või raamatupoest. Raamatute valimine raamatukogust erineb suuresti otsuse tegemisest raamatupoest. Nimelt on lapsevanemad raamatukogudes tavaliselt järeleandlikumad ning valivad vähem. Seda põhjusel, et kui lapsele valitud raamat ei meeldi, saab selle tagasi viia.

USA-s viidi läbi uurimus selgitamaks, miks lapsevanemad raamatukogu sagedamini ei kasuta (Dzama & Gilstrap, 1987). Selgus, et põhiprobleemiks on ajapuudus. Lisaks arvasid uurimuse jaoks intervjueritud lasteaedade juhatajad, et raamatukogusid kasutab ainult üks kindel grupp lapsevanemaid. Selline grupp, kellel pole võimalusi poest ise raamatuid soetada. Kusjuures ilmnes, et poest ostetakse raamatuid eelkõige sellepärast, et saaks igal ajal raamatu riiulist võtta ja seda korduvalt lugeda. Lapsevanemad, kellel on võimalused osta, ei näe põhjust raamatukogu külastamiseks. Lisaks arvati, et lapsevanemad, kes on juba kolmekümnenendates ning kellel on vaid üks laps, külastavad samuti raamatukogusid harvem.

Selleks, et lapsevanemad raamatukogudest rohkem huvituksid oli ühes nimetatud uurimuses osalenud lasteaias viidud sisse kirjakeste süsteem. Igal reedel anti koos lapsega lapsevanemale koju informeeriv kirjake, milles olid kirjas tuleval nädalal käsitletava teemaga seotud raamatute pealkirjad ning lisamärkus, et nimetatud raamatud on kohalikus raamatukogus samuti olemas (Dzama & Gilstrap, 1987).

Raamatupoodides aga näevad vanemad isegi peadpööravamalt valikut raamatutest ning lisaks tohutule kogusele peab raamatute eest ka maksma (Schmitz, 1997). Krista Kumberg (2000) ongi arvamisel, et täiskasvanu lähtub lapsele raamatut valides eelkõige selle hinnast ning loomulikult välimisest küljest.

Nagu eespool mainitud, on lasteraamatute hinnad paljude perede jaoks liiga kõrged. Seda eriti just poest ostes. Samas ei pea ju raamatuid tingimata poest ostma. Odavamaid raamatuid leidub väljamüükidel ja antikvariaatides. Ka võib tuttavatel paluda lapsele raamatupoodide kinkekaarte kinkida (Parent Information, s.a.).

Tavaliselt ei oska lapsevanemad kuidagi alustada, kui peavad lapsele ise raamatu valima. Seetõttu tasuks minna spetsiaalsesse lasteraamatute poodi, kuna müüjad on seal tavaliselt kompetentsemad ja neilt võib loota asjalikumaid soovitusi kui suurte kaubanduskeskuste raamatupoodidest. Et müüjal oleks lihtsam sobivaid raamatuid pakkuda, peaks lapsevanem rääkima, missugused raamatud lapsele tavaliselt meeldivad ning millised talle kindlasti ei sobi (Schmitz, 1997). Mitmed autorid on arvamisel, et ettelugemiseks valitavad raamatud peaksid olema huvitavad nii lapse kui täiskasvanu jaoks (Schmitz, 1997; Smith, 2006; Tšukovski, 1990).

Terri Schmitz (1997) pakub välja mõned juhtnöörid, mida peaks lapsevanem lapsele raamatut valides arvesse võtma. Esiteks tuleb varuda piisavalt aega, sest liigne kiirustamine ei taga kunagi häid tulemusi. Teiseks tuleb end usaldada: kuigi raamatupoe personal võib anda head nõu, on siiski lapsevanem see, kes teab, missugused raamatud tema last huvitavad. Kolmandaks peab lapse soove kuulda võtma. Neljandaks tuleb osata tagasi astuda: lapsevanem peab olema alati kättesaadav, kui lapsel on vaja nõu küsida, ent juba noorukieas olev "laps" peaks saama lugeda omaette. Viimane soovitus, mis Terri Schmitz annab, on rahuneda. Lapsevanem ei tohiks raamatut valides paanikaga mõelda, kas see raamat on ikka kirjanduslikult väärtuslik. Tegelikult peaks laps kokku puutuma väga erinevate raamatutega, sest vaid nii saavad tal kirjanduse osas tekkida omad eelistused.

Ka Robin Smith (2006) annab lapsevanematele raamatute valimiseks soovitusi. Viimased aga on mõeldud emadele-isadele, kelle lapsed õpivad juba algkooli esimestes klassides. Valida ei tohiks liiga pikki raamatuid, kuna sellises vanuses lapsed on sageli küll head alustajad, aga mitte just kõige paremad lõpetajad. Raamatutes peaks kindlasti olema pilte, sest illustratsioonid aitavad sageli jutu sisu paremini mõista. Sisu peaks olema lihtne, humoorikas ja põnev ning sõnade ümber võiks leiduda piisavalt tühja ruumi, et laps oma silmi lugedes üle ei pingutaks. Seevastu Malle Reidolv (2005) on arvamisel, et liiga algeline raamat siiski olla ei tohiks.

Eelnevalt keskendusime sellele, kuidas lapsevanem võiks raamatut valida siis, kui ta on poes ilma lapseta, ent alati ei ole see võimalik. Kui aga on lapsed kaasas, peaksid ka nemad raamatuvalimise protsessist osa saama (Schmitz, 1997). Vanemad lapsed võiksid ise raamatuid lapata ja otsustada, millist soovivad. Samas peaks lapsevanem enne lastele selgeks

tegema, mitu ja mis hinnaklassis raamatut laps endale saada võib. Kui piirangud on juba ette teada, on tavaliselt ka vähem vaidlemist. Koos lapsega raamatupoes käimine annab võimaluse saada väljavalitud raamatu kohta kohest reaktsiooni. Kui laps vaimustust raamatu üle välja ei näita, pole erilist mõtet seda osta.

Lõppkokkuvõttes võime öelda, et on palju aspekte, mida lapsevanem teadma peaks enne, kui oma lapsele raamatut valima hakkab. Lisaks on kõige olulisem see, et neid raamatuid koos lapsega loetaks.

Raamat kingiks. Eelnevalt oleme vaadelnud, milliseid kriteeriume lapsevanem oma lapsele raamatut valides järgima peaks. Kindlasti ostetakse raamatuid kingitustena nii sünnipäevade, jõulude kui muude tähtpäevade puhul. Kusjuures valiku tegemisel lähtutakse mitmest aspektist: lapse vajadused, tema soovid või täiskasvanu arvamus selle kohta, mis last rõõmustada võiks (Reidolv, 2005). Tegelikult sobivad uue raamatu jaoks kõik ajad. Raamatuid võib kinkida mõne erilise sündmuse puhul või ka argipäevadel preemiaks ja niisama maiuspalaks. Pole oluline, mis puhul laps raamatu saab, armastust lugemise ja raamatute vastu näitab raamatu kinkimine alati (Choosing books..., s.a.).

Roger Sutton (2006) on arvamusel, et kingitustena peaksid raamatuid ostma siiski ainult lapsevanemad ise, kuna sugulasel või lihtsal tuttavil pole ettekujutust lapse raamatueelistustest ning võib ka juhtuda, et kingitav raamat on lapsel juba olemas.

Lasteraamat koolieelses lasteasutuses

Mitte ainult lapsevanemad pole need, kes lapsele raamatumaailma tutvustavad. Väga suur osa on siinkohal ka lasteaia- ja hiljem kooliõpetajatel. Mille alusel aga nemad raamatuvaliku teevad, kust raamatuid valivad ja kui oluliseks ettelugemist lastele peavad? Mõnede vastuste saamiseks vaatleme järgnevalt Ene Tigase (2006) poolt läbiviidud uurimuse tulemusi Põlvamaa lasteaiaõpetajate lastekirjanduse kasutamisest.

Uurimistulemustest selgub, et lasteaiaõpetajad eelistavad raamatuid valida eelkõige lasteaiast ning lähtuvad raamatute valikul eelkõige õppekavast ning laste vanusest. Lisaks võetakse arvesse isiklikke teadmisi ja eelistusi. Põlvamaa lasteaiaõpetajad peavad raamatute valikul silmas ka nende kirjanduslikku sisu, informatsiooni ja piltide esinemist raamatus (Tigas, 2006). Mäletatavasti rõhutas viimase olulisust ka Robin Smith (2006), jagades lapsevanematele raamatuostmiseks soovitusi. Ene Tigase uurimusest tulid veel välja sellised lasteaiaõpetajate jaoks olulised kriteeriumid nagu eeskuju, õigesti valitud värvid, huvitavus ja õpetlikkus, laste erinev tase ja isiksuseomadused ning ka see, et raamat oleks õpetajale endale

meeltemööda. Jällegi võime tõmmata paralleeli Terri Schmitzi (1997) ja Robin Smithi (2006) nõuandega, et raamat peab olema põnev ka täiskasvanu jaoks.

Raamatu valikul on väga olulisel kohal ka autor. Ene Tigase (2006) uurimuse järgi osutuvad siinkohal kõige populaarsemateks E. Niit, L. Tungal, H. Mänd ja E. Raud. Ühelt poolt on tore, et nende autorite looming lasteaiaõpetajatele niivõrd meeldib, teisalt aga kahju, et kaasaegseid lastekirjanikke eriti ei tunta.

Seega, ka lasteaias on lasteraamat väga olulisel kohal ning raamatu valimisel tuleb arvestada õige mitmeid tingimusi. Sama oluliseks peetakse ka lasteaias ettelugemist. Väidet kinnitab ka uurimuse (Tigas, 2006) üht tulemustest - ettelugemine on seotud õppe-ja kasvatustöös kõikide tegevustega. Paraku selgub antud uurimusest ka see, et laste soove ettelugemisel eriti arvesse ei võeta.

Meetod

Uuritavad

Valimi moodustasid lasteaia õpetajad ja lapsevanemad 15 Tartumaa lasteaiast, millest 8 lasteaeda asusid maal ja 7 linnas. Uurimuses osalenud lasteaiaid otsustati juhuvaliku teel. Õpetajatele jagati 176 ankeeti, millest tagastati 135 ehk 76 %. Küsitlusele vastas 83 linna ja 52 maa lasteaedade õpetajat, enamusel neist oli vanust üle 44 aasta (48 %) ja tööstaaži rohkem kui 20 aastat (51 %). Lapsevanematele jagati 524 ankeeti, millest tagastati 383 ehk 73 %. Lapsevanemate küsitlusele vastas 195 linnas elavat lapsevanemat ja 186 maal elavat lapsevanemat, elukohta ei märkinud 2 lapsevanemat. Enamus lapsevanematest olid vanuses 30-34 (33 %) ja kõrgharidusega (38 %). Vastanutest 357 olid emad ja 25 isad, soo jättis märkimata üks lapsevanem. Küsitlusele vastasid enamasti lapsevanemad, kelle oli üks 1-7-aastane laps (60 %). Kõige rohkem vastasid poiste vanemad (44 %).

Mõõtvahend

Andmekogumismeetodina kasutati antud uurimuses ankeetküsitlust. Küsimustikke koostati kaks - üks lapsevanematele (Lisa 1), teine lasteaiaõpetajatele (Lisa 2). Mõlemad ankeedid algasid uurimuse põhieesmärkide tutvustamisega ning lühikese juhendiga küsimustiku täitmiseks. Lasteaiaõpetajatele suunatud ankeedis oli kokku 11 küsimust, neist 7 kinnist, 3 poolkinnist ja 1 lahtine. Lapsevanemate ankeedis oli küsimusi kokku 20, sealhulgas 12 kinnist, 5 poolkinnist ja 3 lahtist.

Protseduur

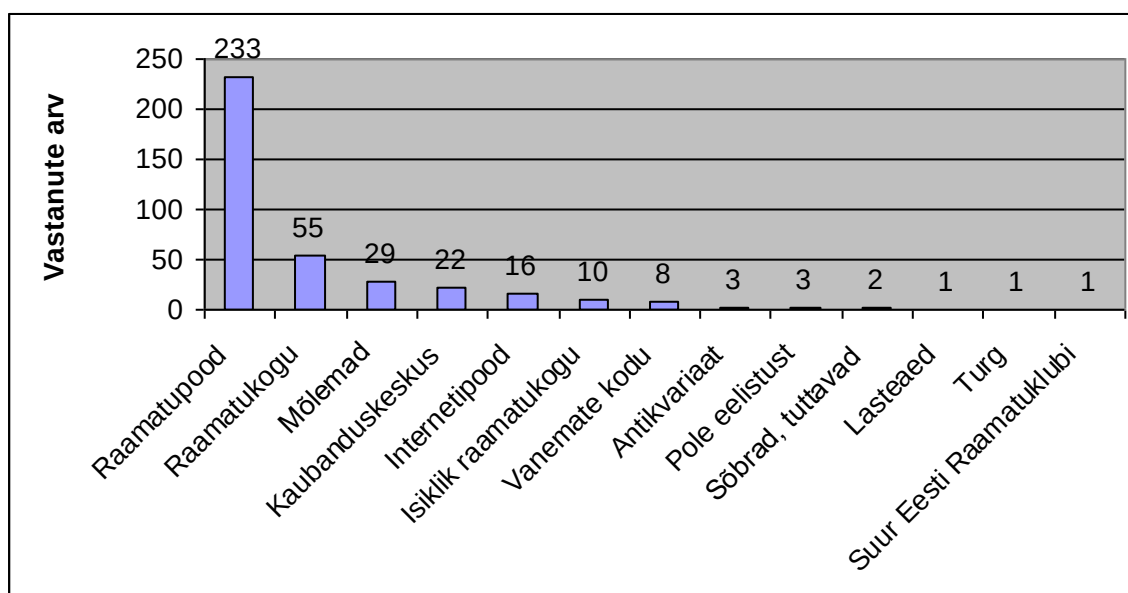
Andmeid koguti lasteaedades käesoleva aasta veebruaris-märtsis. Küsitluse läbiviimiseks kõigis lasteaedades küsiti eelnevalt luba lasteaia juhatajalt. Veebruari alguses viidi läbi prooviküsitlus kahes linna ja kahes maa lasteaias. Prooviküsitluse lõpus küsiti lisaks lapsevanemate ja lasteaiaõpetajate arvamust küsitluse arusaadavuse kohta ja nõuandeid küsitluse paremaks muutmisel. 45 lapsevanema ja 30 lasteaiaõpetaja vastuste tulemusel korregeeriti küsimustikke ning veebruari keskel ja märtsis jagati täiustatud küsimustikud lasteaedadesse laiali. Küsimustikud toimetati lasteaedadesse ja sealt ära töö autori poolt.

Tulemused

Analüüsid viidi läbi tabelarvutusprogrammiga MS Excel ja andmeanalüüsiprogrammiga SPSS. Kõigepealt vaadeldakse kust ja mis põhjustel lapsevanemad ja lasteaiaõpetajad lasteraamatu valivad ning võrreldakse eelistusi valitava raamatu autori osas. Seejärel analüüsitakse raamatupoe ja raamatukogu kasutamisega seotud küsimusi ning viimaks kirjeldatakse, missugusteks puhkudeks lapsevanemad lastele raamatuid ostavad.

Lasteraamatu valik

Koht ja põhjused. Lapsevanemate vastused küsimusele raamatu valimise koha osas ei ole soo, vanuse, hariduse, laste arvu ja laste soo järgi statistiliselt erinevad (igal juhul Hii-ruut testiga oli $p > 0,05$). Küll aga leidis mõningane erinevus lapsevanemate vastustes elukoha järgi ($p = 0,059$). Selgus, et maal elavad lapsevanemad (9,2 %) eelistavad raamatukogu linnas elavate lapsevanematega võrreldes (5,2%) sagedamini. Seevastu raamatupoodi eelistavad linnas elavad lapsevanemad (32,5 %) sagedamini kui maal elavad lapsevanemad (28,3 %). Raamatupoodi peavad kõige paremaks lasteraamatute valimise kohaks 61% lapsevanematest (joonis 1).

Joonis 1. Kohad, kust lapsevanemad lasteraamatuid valida eelistavad.

Eelistust põhjendati järgmiselt: raamat jääb alles (63 lapsevanemat), lai valik (63 lapsevanemat), saab sama raamatut korduvalt lugeda (57 lapsevanemat), käepärane (30 lapsevanemat), kaasaegsem valik (11 lapsevanemat). Veel mainiti, et lapsed on raamatukogu jaoks väikesed (4 lapsevanemat), pole tagastustähtaegu, lapsel tekib raamatuga tugevam side (2 lapsevanemat), meeldib osta, raamatud on uued ja puhtad (1 lapsevanemat).

14% eelistasid lasteraamatu valikul aga raamatukogu. Põhjusteks: tasuta (43 lapsevanemat), lai valik (15 lapsevanemat), mitmekesisem (13 lapsevanemat), asub lähedal (7 lapsevanemat), saab tagasi viia (5 lapsevanemat). Lisaks toodi välja rahulik keskkond, saab mitu korruga, ei jää kauaks seisma, meeldib koos lapsega käia seal ja kui laenutatud raamat meeldib, saab selle hiljem osta (2 lapsevanemat).

Muid variante eelistas 94 lapsevanemat (25%). Kaubanduskeskust eelistati põhiliselt sellepärast, et see võimaldab teha kõik ostud ühest kohast ja on sageli odavam kui raamatupood. Internetipoodi eelistati, kuna see on kõige mugavam (ei pea kodust lahkuma). Isiklik raamatukogu, kuna palju on juba olemas, vanemate kodust endale armsad lapsepõlv-eraamatud ning antikvariaadis huvitav ja odav valik.

Küsimuses, kus õpetajad pidid välja tooma eelistused lasteraamatute valimise koha osas, olid vastused ette antud ning need tuli järjestada tähtsuse järjekorras numbritega 1-6. Tulemused tabelis 1 näitavad, et kõige sagedamini eelistavad lasteaiaõpetajad lasteraamatute valikul rühmas olemas olevaid raamatuid. Eelistust põhjendati järgmiselt: mugav (22 õpetajat), palju olemas (21 õpetajat), teema- ja eakohased (16 õpetajat), aja kokkuhoid (9 õpetajat), hea valik (4 õpetajat), teada sisu (3 õpetajat). Lisati veel, et rühma raamatute hulk täieneb pidevalt, on lastele kättesaadav, raamatu katki minnes ei teki probleeme ja uued on kallid (1 õpetaja). Esimeseks märkisid rühma 75 õpetajat ehk 55%.

Tabel 1. Kohad, kust lasteaiaõpetajad lasteraamatuid valida eelistavad.

Koht	Vastanute arv	Minimaalne väärtus	Maksimaalne väärtus	Aritmeetiline keskmine	Standardhälve
Raamatupood	132	1	6	4,64	1,722
Raamatukogu	131	1	6	4,14	1,528

Kodu	133	1	6	3,98	1,331
Rühm	134	1	6	1,78	1,113
Metoodiline kabinet	133	1	6	2,41	1,238
Teine rühm	133	1	6	4,02	1,200

Vaadeldes tabelis 1 aritmeetilisi keskmisi on näha, et paljud õpetajad eelistavad lasteraamatuid valida ka lasteaia metoodilisest kabinetist. Välja toodi järgnevad põhjused: hea valik (14 õpetajat), mugav (10 õpetajat), mitmekesine (4 õpetajat), väiksem vastutus (2 õpetajat). Veel mainiti teema- ja eakohasust, kõigile kättesaadavust ja aja kokkuhoidu (1 õpetaja). Teiseks märkisid metoodilise kabineti 62 õpetajat ehk 45%.

Kodu, teiste rühmade ja raamatukogu aritmeetilised keskmised on küllaltki lähedased, mistõttu võib öelda, et neid eelistati peaaegu võrdselt. Kodu eelistamist põhjendati järgmiselt: suur valik raamatuid (5 õpetajat), mugav ja kindel (2 õpetajat), lasteaia oma võib kasutuses olla (2 õpetajat). Teine rühm sellepärast, et alati pole mujalt võimalik (1 õpetaja). Raamatukogu, kuna seal on lai valik (7 õpetajat), asub lasteaia samas majas (5 õpetajat), mitmekesisem (3 õpetajat), töötajate nõuanded (1 õpetaja).

Kõige vähem eelistavad lasteaiaõpetajad raamatuid valida raamatupoest. Siiski toodi ka raamatupoe puhul mõned plussid välja: uuemad raamatud (7 õpetajat), hea valik (4 õpetajat), jääb endale (3 õpetajat) ja pole tähtaegu (1 õpetaja). Lisaks tabelis toodud kohtadele nimetasid õpetajad raamatute valimisel veel: vanemad toovad (2 õpetajat), sõbrad laenavad (2 õpetajat), internetist tellimine (1 õpetaja), hulgimüüjad lasteaias (1 õpetaja), lastega koos tehtud raamatud (1 õpetaja).

Autor. Autorite eelistuse küsimus oli poolkinnine, ette olid antud vastusevariandid „eesti autorite teosed“ ja „tõlketeosed“, kolmas variant oli lahtine.

Nii lapsevanemad kui ka lasteaiaõpetajad eelistasid raamatute valikul eesti autorite teoseid (tabel 2). Tõlketeoseid eelistas 22 lapsevanemat ja 2 lasteaiaõpetajat. 84 lapsevanemat ja 27 õpetajat märkisid aga, et eelistavad mõlemat. Autorit ei pidanud oluliseks 60 lapsevanemat ja 18 õpetajat. Lisaks mainiti küsimuse lahtises osas vene autoreid (4 lapsevanemat, 2 õpetajat), autori tuntust (2 lapsevanemat). Autorist olulisemaks peeti keeleliselt korrektseid väljaandeid (9 lapsevanemat), klassikalisi muinasjutte (5 lapsevanemat, 2 õpetajat) ning erinevaid loodus- ja teadusraamatuid (3 lapsevanemat, 2 õpetajat).

Tabel 2. Lapsevanemate ja lasteaiaõpetajate eelistused autorite valiku osas.

	Lapsevanemad		Lasteaiaõpetajad	
	Vastanute arv	% kogu valimist	Vastanute arv	% kogu valimist
eesti autor	121	32	70	52

mõlemad	84	22	27	20
pole oluline	60	16	18	14
muu	23	6	6	4
tõlge	22	5	2	1
ei vastanud	73	19	12	9

Raamatupoe ja raamatukogu kasutamine

Valimiskriteeriumid. Valimiskriteeriumite küsimuste puhul olid vastusevariandid ette antud ning need tulid järjestada tähtsuse järjekorras (1-kõige tähtsam), lisaks oli võimalus punktiirjoonel kriteeriumeid täiendada. Aritmeetilisi keskmisi kõrvutades (tabel 3) on näha, et kõige olulisemaks kriteeriumiks poest lapsele raamatute valimisel on lapsevanemate arvates see, et valitav raamat oleks lapse jaoks huvitav ($M=1,79$). Oluline on, et huvitavust ei asetatud ühelgi korral viimasele kohale. Peale huvitavuse peetakse tähtsaks ka eakohasust ($M=2,15$). Järgnevad õpetlikkus ja pildid, seejärel hind. Vähemtähtsateks on peetud raamatu autorit, pealkirja ja paksust. Küsimuse lahtisesse ossa kirjutas 4 lapsevanemat: trükitähtede esinemine, sisu, keele ja trüki kvaliteet ja kleppiltide rohkus.

Tabel 3. Kriteeriumid, mille alusel lapsevanemad poest lasteraamatuid valivad.

Kriteerium	Vastanute arv	Minimaalne väärtus	Maksimaalne väärtus	Aritmeetiline keskmine	Standardhälve
hind	339	1	8	4,78	1,787
paksus	322	1	8	6,81	1,315
pildid	337	1	7	3,99	1,395
pealkiri	324	1	8	6,64	1,225
huvitavus	340	1	7	1,79	1,006
eakohasus	336	1	8	2,15	1,153
autor	325	2	8	6,22	1,471
õpetlikkus	337	1	8	3,41	1,431

Täpselt samasugune järjekord ilmnes ka lapsevanemate vastustes raamatute valimise kohta raamatukogust. Etteantud variandid olid samad (välja arvatud *hind*). Niisiis oli jällegi esmatähtis huvitavus ($M=1,64$), seejärel eakohasus ($M=2,26$) ja õpetlikkus ($M=2,94$) ning pildid ($M=3,89$). Vähem olulisteks peeti ka raamatukogust laenutades raamatu autorit ($M=5,33$), pealkirja ($M=5,70$) ja paksust ($M=6,16$).

Õpetajate ankeedis oli valimiskriteeriumite kohta ainult üks küsimus, raamatupoodi ja raamatukogu eraldi ei võrreldud. Õpetajad lähtusid raamatute valikul eelkõige nende eakohasusest (tabel 4). Märkimisväärne on, et kõik õpetajad asetasid eakohasuse esimesele neljale kohale, mitte kordagi madalamale.

Valikute tegemisel pidasid õpetajad oluliseks veel nädalateemat ja piltide esinemist raamatutes. Veidi vähem tähtsateks peeti informatsiooni ja laste soove. Välimus, kirja pilt ja tuntud autor ei ole aritmeetiliste keskmiste järgi õpetajate arvates raamatute valikul eriti tähtsad. Seda näitavad ka tabelis 4 nende kriteeriumide minimaalsed väärtused, millest on näha, et esimesele kohale ei asetatud nimetatud kriteeriumeid ühelgi korral. Küsimuse lahtisesse ossa kirjutas 4 õpetajat, et valik sõltub ka seatud eesmärkidest.

Tabel 4. Kriteeriumid, mille alusel lasteaiaõpetajad rühma jaoks lasteraamatuid valivad.

Kriteerium	Vastanute arv	Minimaalne väärtus	Maksimaalne väärtus	Aritmeetiline keskmine	Standardhälve
pildid	134	1	8	3,48	1,439
info	131	1	8	4,34	1,73
kirja pilt	129	2	8	6,17	1,587
tuntud autor	128	2	8	6,91	1,358
laste soovid	131	1	8	4,59	1,529
eakohasus	135	1	4	1,72	0,878
välimus	130	2	8	6	1,42
nädalateema	132	1	8	2,55	1,935

Raamatupoe ja raamatukogu kasutamise sagedus. Nii lapsevanemad kui ka lasteaiaõpetajad vastasid kõige sagedamini, et ostavad lasteraamatuid rohkem kui kolm korda aastas (tabel 5). Kord nädalas ja sagedamini ei ostanud raamatuid üksi õpetaja ning rohkem kui 3 korda nädalas mitte üksi lapsevanem.

Tabel 5. Raamatupoe ja raamatukogu kasutamise sagedus lapsevanemate ja õpetajate poolt.

	Raamatupood		Raamatukogu	
	Vanemad	Õpetajad	Vanemad	Õpetajad
rohkem kui 3 korda nädalas	0	0	0	0
2-3 korda nädalas	1	0	3	2
kord nädalas	10	0	17	13
rohkem kui 3 korda kuus	18	6	11	6
2-3 korda kuus	118	11	47	20
rohkem kui 3 korda aastas	174	56	66	34
2-3 korda aastas	59	51	41	36
mitte kunagi	0	9	185	21
ei vastanud	3	2	13	3

Lapsevanemate vastustes lasteraamatute ostmise sageduse kohta soo, haridustaseme ja laste soo järgi statistilisi erinevusi ei ilmnenud (igal juhul t-testiga oli $p > 0,05$). Statistiliselt oluline

erinevus ilmnes aga elukoha järgi ($p=0,022$). Selgus, et maal elavad lapsevanemad ostavad raamatuid sagedamini kui linnas elavad lapsevanemad. Mõningane erinevus on olemas ka vanuse ($p=0,052$) ja laste arvu järgi peres ($p=0,055$). Kõige sagedamini ostetakse raamatuid peredes, kus on üks 1-7-aastane laps ning kõige harvem peredes, kus 1-7-aastaseid lapsi on rohkem kui 4. Vanuse järgi vastasid 20-34-aastased ja vanemad kui 39-aastased lapsevanemad kõige sagedamini, et ostavad raamatuid rohkem kui 3 korda aastas, seevastu 35-39-aastased vanemad ostavad veidi harvem, nimelt 2-3 korda aastas. Raamatukogust laenutamise sageduse küsimuses statistilised seosed soo, elukoha, vanuse, haridustaseme, laste vanuse ja laste soo vahel puudusid (t -testiga; $p>0,05$).

Lasteaiaõpetajate vastustes lasteraamatute ostmise sageduse kohta ei ilmnenud statistilisi erinevusi elukoha ega vanuse järgi (mõlemal juhul t-testiga oli $p>0,05$). Küll aga ilmnes mõningane erinevus tööstaaži järgi ($p=0,055$). Selgus, et kuni 10-aastase töökogemusega õpetajad ostavad raamatuid rühma tarbeks sagedamini kui staažikamad õpetajad. Ilmnes ka, et kõige sagedamini ostavad raamatuid 6-10-aastase tööstaažiga õpetajad. Raamatukogust laenutamise sageduse küsimuses ilmnes statistiliselt oluline erinevus ainult vastustes elukoha järgi ($p=0,004$). Selgus, et maa lasteaedades töötavad õpetajad laenutavad sagedamini raamatukogust raamatuid kui linna lasteaedades töötavad õpetajad.

Lapsevanematelt küsiti ka, kas nad tahaksid lasteraamatuid sagedamini osta ja laenutada. Elukoha, vanuse, laste arvu ja laste soo järgi statistilisi erinevusi nende küsimuste vastustes ei ilmnenud (igal juhul t-testiga $p>0,05$). Oluline seos ilmnes ostmise küsimuses soo järgi ($p=0,047$). Mõningane erinevus ilmnes ostmise küsimuses ka hariduse järgi ($p=0,052$). Põhiharidusega, keskkharidusega ja keskeriharidusega lapsevanemate vastustes domineeris jaatav vastus, samas kui kõrgharidusega lapsevanemate vastustes oli eitava ja jaatava vastuse vahel väga väike vahe (72 – ei, 75 – jah). Laenutamise küsimuses soo ja hariduse järgi erinevusi ei ilmnenud ($p>0,05$).

Lasteraamatute ostmise kohta vastas 222 lapsevanemat, et tahaksid osta sagedamini, 155 vastasid, et ei taha ja 6 lapsevanemat jättis sellele küsimusele vastamata. Lasteraamatute laenutamise kohta aga vastas 282 lapsevanemat, et ei soovi sagedamini laenutada, 52 lapsevanemat aga soovis ja 49 lapsevanemat sellele küsimusele ei vastanud.

Põhjused, miks lapsevanemad sagedamini lasteraamatuid laenutada ja osta ei saa. Põhjendama pidid ainult need lapsevanemad, kes soovisid raamatuid sagedamini osta või laenutada. Mittelaenutamise põhjustena tõid lapsevanemad välja: ajapuudus (29 lapsevanemat), laps veel väike (14 lapsevanemat), pole vajadust (11 lapsevanemat), muu

põhjus (6 lapsevanemat), soovin käia koos lapsega ja vähe häid raamatuid (5 lapsevanemat) ning tülikas (4 lapsevanemat).

Mitteostmise põhjustena mainis 82% lapsevanematest majanduslikke põhjusi (vähe raha, väike palk, lasteraamatute kõrged hinnad). Ülejäänud põhjused on toodud tabelis 6.

Tabel 6. Põhjused, miks lapsevanemad sagedamini raamatuid osta ei saa.

Põhjused	Vastanute arv	% jaatavalt vastanud lapsevanematest
majanduslikud	189	85,1
ajapuudus	11	4,9
vähe häid	11	4,9
ruumipuudus	7	3,1
palju olemas	5	2,2
laps ei taha	3	1,3
laps veel väike	3	1,3
liiga suur valik	2	0,9
pole kursis müügil olevatega	1	0,4

Hinnangud raamatupoodide ja raamatukogude lasteraamatuvalikule. Antud uurimuse tulemustest selgub, et lapsevanemate hinnangud raamatupoodide lasteraamatuvalikule ei erine statistiliselt lasteaiaõpetajate hinnangutest (mõlemal juhul t-testiga oli $p > 0,05$). Täpsed andmed hinnangute kohta on toodud tabelis 7. Lapsevanemate keskmine hinnang raamatupoodidele oli 4,29, õpetajatel 4,39. Niisiis hinnati raamatupoodide lasteraamatuvalikut pigem heaks ja rahuldavaks.

Seevastu hinnangutes raamatukogudele ilmnes lapsevanemate ja lasteaiaõpetajate vastustes statistiliselt oluline erinevus (t-testiga; $p = 0,000$). Tulemustest selgub, et raamatukogude lasteraamatute valikut hindavad kõrgemalt lasteaiaõpetajad. Nimelt oli õpetajate keskmine hinnang 4,16, lapsevanematel aga 3,75. Õpetajad hindasid raamatukogude lasteraamatute valikut pigem heaks ja rahuldavaks, samal ajal kui lapsevanemad ei osanud valikut üldse hinnata.

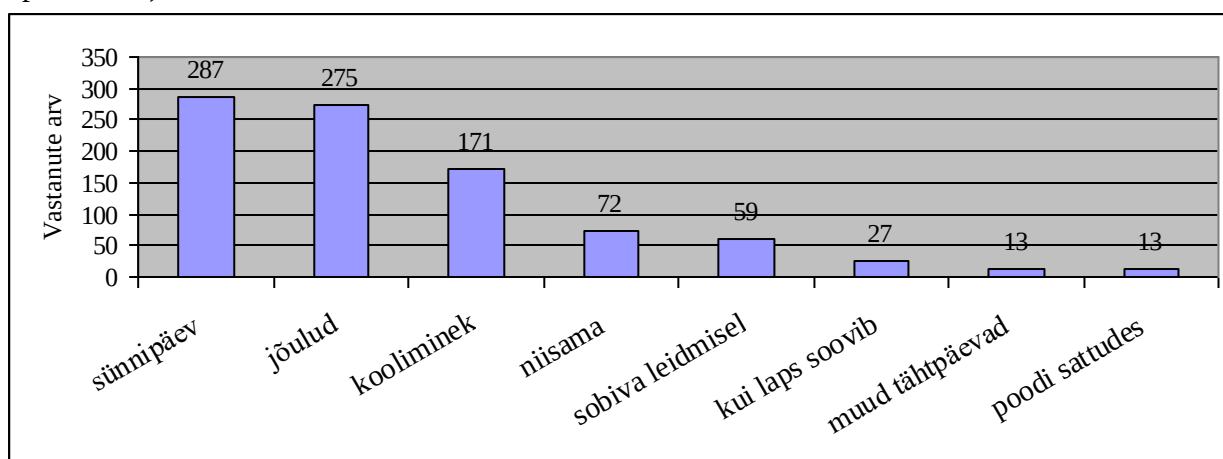
Tabel 7. Lapsevanemate ja lasteaiaõpetajate hinnangud raamatupoodide ja raamatukogude lasteraamatuvalikule.

Hinnang	Raamatupood			Raamatukogu		
	Vanemad	Õpetajad	Kokku	Vanemad	Õpetajad	Kokku
väga halb	0	0	0	2	0	2
pigem halb	2	1	3	3	2	5
ei tea	14	2	16	156	14	170
pigem hea ja rahuldav	231	76	305	122	75	197
väga hea	124	56	180	77	39	116

Kokku	370	135	505	360	130	490
-------	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Raamatute ostmine erinevateks puhkudeks. Lapsevanematelt küsiti lisaks, millistel puhkudel nad lapsele raamatuid ostavad. Küsimus oli poolkinnine ning valida võis kõik sobilikud variandid, ette oli antud kolm vastusevarianti "sünnipäev", "jõulud", "koolimineku", neljas variant oli lahtine. Joonisel 2 on kujutatud kolm kinnist ja viis sagedamini märgitud lahtist varianti. Nagu jooniselt näha, ostavad lapsevanemad raamatuid kingitusena lapse sünnipäevaks, aga sageli ka jõuludeks. Koolimineku puhul veidi harvem.

Lisaks joonisel kujutatule vastasid lapsevanemad, et ostavad raamatuid kui on vaja (10 lapsevanemat), kui on palgapäev, rohkem raha ning preemiaks tubliduse korral (9 lapsevanemat), sobiva ilmumisel (7 lapsevanemat), argipäeviti (6 lapsevanemat), soodusmüükidel ning kui tahtmine tuleb (5 lapsevanemat), üllatuseks (4 lapsevanemat), kui kodus olevad loetud (3 lapsevanemat), kui laps on haige ning kui ollakse lubanud osta (1 lapsevanemat).

Joonis 2. Mis puhul ostavad lapsevanemad lastele raamatuid?

Arutelu

Töö eesmärgiks oli selgitada, milliseid kriteeriumeid peavad Tartumaa lapsevanemad ja lasteaiaõpetajad oluliseks lastele raamatuid valides ning kas seejuures eelistatakse raamatukogu, raamatupoodi või mõnda teistsugust varianti.

Esimeseks hüpoteesiks oli, et lapsevanemad eelistavad lapsele raamatuid valida pigem raamatupoest kui raamatukogust. Võib öelda, et püstitatud hüpotees leidis antud uurimuses kinnitust. Nimelt märkisid 61% vastanud lapsevanematest eelistatud raamatute valimise kohana just raamatupoe. Saadud tulemus näitab, et lapsevanemad peavad oluliseks soetada lapsele isiklikke raamatuid, mis oli ka üheks

põhiliseks raamatupoe eelistamise põhjuseks. Teisena eelistati raamatukogu. Tulemused kinnitavad Terri Schmitz'i (1997) väidet, et lapsevanemad valivad raamatuid eelkõige raamatupoest või raamatukogust. Uurimuse põhjal võib öelda ka, et raamatupoodi eelistavad rohkem linnades elavad lapsevanemad, samas kui maal elavad lapsevanemad eelistavad sagedamini raamatukogu.

Teiseks hüpoteesiks oli, et lapsevanemad lähtuvad lapsele raamatut poest valides eelkõige selle hinnast. Erinevate lastekirjandusalaste artiklite autorid on nimelt väitnud, et lapsevanemad valivad lasteraamatuid eelkõige hinna järgi (Krashen, 2004; Kumborg 2000). Antud uurimus neid väiteid ei kinnitanud, kuna hind jäi lapsevanemate vastustes alles keskmiselt viiendale kohale. Käesoleva uurimuse tulemusel peetakse kõige tähtsamaks, et raamat oleks lapse jaoks huvitav. Niisiis näib lapsevanemate arvamus ühtivat Terri Schmitz'i (1997), Robin Smith'i (2006) ja Kornei Tšukovskiga (1990), kelle arvates valitavad lasteraamatud peaksid olema eelkõige huvitavad. Sama kriteeriumi olulisus ilmnas ka USA-s läbiviidud uurimuses (Dzama & Gilstrap, 1987).

Kolmandaks hüpoteesiks oli, et lasteaiaõpetajad eelistavad lapsele raamatute valimisel eelkõige rühmas olemas olevaid raamatuid. Uurimuse põhjal võib öelda, et hüpotees leidis kinnitust. Nimelt vastas 55% õpetajatest, et eelistavad raamatuid valida rühmast. Põhiliste põhjustena toodi välja mugavus, suur valik ning teema- ja eakohasus. Teiseks märgiti käesolevas töös lasteraamatute valimise kohana kõige sagedamini lasteaia metoodiline kabinet (45% õpetajatest). Saadud tulemused vastavad ka Ene Tigase (2006) läbiviidud uurimuse ühele tulemusele, et Põlvamaa lasteaiaõpetajad saavad suurema osa raamatutest lasteaiast. Seega võib öelda, et nii Põlvamaa kui ka Tartumaa lasteaiaõpetajad eelistavad raamatuid valida lasteaiast. Põhjuseks on antud töö põhjal eelkõige mugavus ning materjalide vastavus teemadele ja lapse vanusele.

Oluline oli ka, missuguste kriteeriumite alusel lasteaiaõpetajad rühma tarbeks raamatuid valivad. Antud uurimuses leidsid õpetajad, et kõige tähtsam on raamatute vastavus lapse eale, järgnevad nädalateema ja pildimaterjal. Ene Tigase (2006) läbiviidud uurimuses domineerisid samad kriteeriumid, ehkki veidi teistsuguses järjekorras. Esmalt mainiti õppekava ning seejärel eakohasust, neile järgnes pildimaterjal, nagu käesoleva uurimusegi puhul.

Lapsele raamatute valimise juures on veel teisigi tahke, mida silmas peaks pidama. Üheks küsimuseks oli uurimuses see, milliseid autoreid lapsevanemad ja lasteaiaõpetajad eelistavad. Antud töö põhjal võib öelda, et nii lapsevanemad kui ka

lasteaiaõpetajad eelistavad eesti autorite teoseid. Kuna hea lasteraamat peaks olema kirjutatud lihtsas keeles (Tšukovski, 1997), siis on võimalik, et sellepärast algupärandeid eelistataksegi. Ka käesolevas uurimuses leidis 9 lapsevanemat, et autorist olulisem on väljaande keeleline korrektsus. Tõlketeosed on aga sageli väga lohakalt tõlgitud (Kumberg, 2000), mis võibki olla põhjuseks, miks neid eriti ei eelistatud.

Käesolevas töös vaadeldi ka, kui sageli lapsevanemad ja lasteaiaõpetajad raamatupoodidest raamatuid ostavad ning kui tihti raamatukogudest laenutavad. Nii lapsevanemad kui ka õpetajad vastasid kõige sagedamini, et ostavad lastele raamatuid rohkem kui kolm korda aastas. Töö autori arvates on see natuke vähe, aga samas ei ole ka üllatav, kuna lasteraamatud on küllaltki kallid. Õpetajad vastasid sama ka raamatukogust laenutamise kohta. Mõneti üllatav oli lapsevanemate vastus samale küsimusele. Nimelt vastas enamus lapsevanemaid, et ei laenuta raamatukogust raamatuid. Põhjendati seda põhiliselt ajapuudusega. Ka USA-s läbiviidud uuring näitab, et raamatukogude vähene külastamine lapsevanemate poolt, on eelkõige tingitud ajapuudusest (Dzama & Gilstrap, 1987).

Küllaltki üllatav oli ka tulemus, et maal elavad lapsevanemad ostavad lastele raamatuid sagedamini kui linnas elavad lapsevanemad. Töö autori arvates oleks loogilisem vastupidine olukord, kuna maal tundub olevat raamatute ostmiseks vähem võimalusi. Linnas seevastu on palju raamatupoode, antikvariaate ja ka toidupoode, kust raamatuid osta saab. Saadud tulemus on mõnevõrra vastuolus käesoleva uurimuse esimese hüpoteesi tulemusega. Nimelt ilmneb, et raamatupoodi eelistavad rohkem linnades elavad lapsevanemad, samas kui maal elavad lapsevanemad eelistavad sagedamini raamatukogu. Niisiis võib öelda, et raamatupoodi eelistavad küll rohkem linnas elavad lapsevanemad, aga konkreetselt ostmise puhul on maal elavad lapsevanemad usinamad.

Vähem üllatav oli, et kõige sagedamini ostetakse lastele raamatuid peredes, kus on üks 1-7-aastane laps ning kõige harvem peredes, kus 1-7-aastaseid lapsi on rohkem kui 4. Põhjuseks näib olevat paljulapseliste perede keerulisem finantsolukord, mis ei võimalda raamatuid osta. Seda väidet kinnitab ka käesolev uurimus. Nimelt küsiti lapsevanematelt, kas nad tahaksid lasteraamatuid sagedamini osta, millele 58% vastas jaatavalt. Vastuse põhjendustest selgubki, et lasteraamatud on paljude perekondade jaoks liiga kallid, sest valdav enamus lapsevanemaid nimetas ostmise takistusena majanduslikke põhjusi. Sama tendents ilmneb ka USA-s (Krashen, 2004, viidatud Neuman & Celano, 2001 j). USA-s

läbi viidud uurimuses selgub, et lapsevanemad, kellel on vähem raha, külastavad sagedamini raamatukogu (Dzama & Gilstrap, 1987).

Väike erinevus sellele küsimusele vastamise osas ilmnes lapsevanemate hariduse järgi. Põhi-, kesk- ja keskeriharidusega lapsevanemate vastustes domineeris nimelt jaatav vastus, samas kui kõrgharidusega lapsevanemad vastasid nii eitavalt kui ka jaatavalt küllaltki võrdselt. Oletatavasti on põhjus selles, et kõrgharidusega lapsevanematel on ka kõrgemad palgad.

Õpetajate vastustes oli huvipakkuv see, et kuni 10-aastase töökogemusega õpetajad ostsid raamatuid rühma tarbeks sagedamini kui staažikamad õpetajad. Kusjuures ilmnes, et kõige sagedamini ostavad raamatuid 6-10-aastase tööstaažiga õpetajad. Laenutamise küsimuse sagedusest selgus, et maa lasteaedades töötavad õpetajad laenutavad sagedamini kui linna lasteaedades töötavad õpetajad. Antud juhul võib olla põhjuseks, et maakohas ei pruugi olla raamatu ostmise võimalust. Kuna lapsevanemad vastasid käesolevas uurimuses, et ei saa laenutada ajapuuduse tõttu, siis võib sama põhjus olla ka maa õpetajatel. Nimelt võivad maa õpetajad elada alevikust eemal ja olla vabal ajal hõivatud ka talutöödega.

Uurimuses võrreldi ka lapsevanemate ja lasteaiaõpetajate hinnanguid raamatupoodide ja raamatukogude lasteraamatuvalikule. Raamatupoodide lasteraamatuvalikule andsid nii vanemad kui ka õpetajad hinnanguks hea ja rahuldav. Saadud tulemus kinnitab osaliselt Stephen Krashen'i (2004) väidet, et lapsevanemad on lastekirjanduse valikuga poodides rahul. Seevastu raamatukogude lasteraamatuvalikut hindasid kõrgemalt õpetajad. Suurem osa vastanud lapsevanematest ei osanud raamatukogudes olevat valikut üldse hinnata. Antud töö autori arvates võib olla põhjuseks, et lapsevanemad ei külasta raamatukogusid piisavalt sageli või üldse mitte, mistõttu ei osata raamatuvalikule ka hinnangut anda.

Lisaks uuriti lapsevanematelt, millistel puhkudel lastele raamatuid ostetakse. Raamatuid võib kinkida tähtsateks sündmusteks, aga ka niisama (Choosing books..., s.a.). Seda, et uue raamatu jaoks sobivad tegelikult kõik põhjused näitab ka käesolev uurimus. Kõige rohkem vastasid lapsevanemad, et ostavad lapsele raamatuid sünnipäevadeks ja jõuludeks, aga samuti niisama, sobiva leidmisel või kui laps soovib. Võib öelda, et lapsevanemad oskavad raamatuid väärtustada.

Uuritud on ainult 15 lasteaia lapsevanemaid ja lasteaiaõpetajaid Tartu maakonnast, mistõttu suuri üldistusi lasteraamatu valimise kohta teha ei saa. Võiks uurida ka teiste maakondade õpetajaid ja lapsevanemaid. Lisaks tuleks edaspidistes uurimustes tähelepanu pöörata laste vanusele rühmas, kus õpetajad töötavad.

Nimelt puudus õpetajate ankeedis küsimus rühma laste vanuse kohta ja seepärast ei saa võrrelda, kuidas erinevas vanuses lastele raamatuid valida eelistatakse. Käesolevas uurimuses puudus ka küsimus konkreetsete autorite kohta. Niisiis võiks uurida, kas lapsevanematel ja õpetajatel on olemas lemmikautorid, et näha, kas eelistatakse kaasaegseid või vanemaid lastekirjanikke.

Antud töö näitas, et küllalt vähe kasutavad lapsevanemad raamatukogu. Põhjalikumalt tuleks uurida raamatukogu kasutamist lapsevanemate poolt, et saada laiemat ülevaadet raamatukogu kasutamisest. Ka võiks uurida lapsevanemate arvamust selle kohta, mida peaks tegema, et raamatukogu sagedamini külastataks. Lapsevanemate ja lasteaiaõpetajate arvamustele lisaks võiks ka lastelt uurida, kas neile meeldib ema-isaga käia rohkem poes või raamatukogus raamatuid valimas ning kindlasti tuleks küsida ka põhjendusi. Veel oleks huvitav teada, milline lasteraamat on lapse arvates hea ja kas üldse ning millal meeldib lapsele raamatuid saada.

Kasutatud kirjandus

Bettelheim, B. (2007). *Muinasjuttude võlujõud*. Tartu: AS Atlex.

Choosing books for babies and young children (s.a.). Retrieved May 9, 2008, from <http://www.parentsasteachers.org/site/pp.asp?c=ekIRLcMZJxE&b=307123> .

Choosing good books (s.a.). Retrieved May 9, 2008, from <http://www.rif.org/parents/goodbooks> .

Dzama, M. A. & Gilstrap, R. L. (1987). *Providing books for young children: the role of parents*. Retrieved May 17, 2008 from http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/1c/06/ee.pdf

Krashen, S. (2004). *Children's literature: very good news and very bad news*. Retrieved May 9, 2008, from <http://www.sdkrashen.com> .

Krusten, R., Kumberg, K., Mürsepp, M., Niitra, M., Ojala, H., Palm, J., Reidolv, M. & Tarrend, A. (2006). *Lastekirjanduse sõnastik*. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus.

Kumberg, K. (2000). Tõlkekirjandus näitab keelt. *Nukits*, lk 21-23.

Lerikkanen, M.-K. (2007). *Lugema õppimine ja õpetamine*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Müürsepp, M. (1996). Pilt lasteraamatus. *Nukits*, lk 6-8.

Müürsepp, M. (2003). *Lastekirjandus – müüt, pilt, lugu, laps*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Nikolajeva, M. (1997). *Introduction to the theory of children's literature*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.

Parent Information (s.a.). Retrieved May 9, 2008, from http://www.earlyliterature.ecsd.net/parent_information.htm .

Reidolv, M. (2005). Kingitus kõige nõrgemale: 2004. a. väikelastekirjandusest. *Tartu Linnaraamatukogu noorte- ja lasteleht*. Külastatud 6. okt. 2007, aadressil <http://www.luts.ee/noorteleht/> .

Reidolv, M. (2007, 9. märts). Lasteraamat on mõjuvõimas vahend. *Õpetajate Leht*, lk 17.

Schmitz, T. (1997). Tell the lady what you like: shopping for children's books. *The Horn Book Magazine*, 73, 2, p 171-177.

Simpson, A. (2004). What happens when a book gets judged by its cover? *Bookbird*, 42, 1, p 28-35.

Smith, R. (2006). What makes a good second-grade book? *The Horn Book Magazine*, 82, 5, p 553-555.

Sutton, R. (2006). What makes a good gift book? *The Horn Book Magazine*, 82, 6, p 768.

Tarrend, A. (2005). Tõlge täidab tühikut: kaasaegse eesti laste- ja noortekirjanduse valged laigud. *Tartu Linnaraamatukogu noorte- ja lasteleht*. Külastatud 6. okt. 2007, aadressil <http://www.luts.ee/noorteleht/> .

Tigas, E. (2006). *Lastekirjanduse kasutamine Põlvamaa koolieelsete lasteasutuste õppe- ja kasvatustöös*. Tartu Ülikool. Haridusteaduskond. Bakalaureusetöö.

Tips for parents: Choosing books for Kids (s.a.). Retrieved May 9, 2008, from <http://www.famlit.org/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=gtJWJdMQIsE&b=1988675&ct=2086307>.

Чуковский, К. (1990). *От двух до пяти*. Москва: Педагогика.

Yannicopoulou, A. (2003). The (non)fiction book for young children: an interesting case in the Greek publishing market. *Bookbird*, 41, 1, p 28-32.